

Poppers kritik av marxismen är i formen mildare, i sak lika nedgörande. Bland de otaliga kritiska analyserna av Marx system är denna en av de mest inträngande och uttömmande. Marxismen måste lika väl som den hegelianism från vilken den utgår bli destruktiv för demokratin. Om man förutsätter att makten alltid finns hos en klass, kapitalisterna eller proletariatet, är den grundsats om samverkan och uppörelse, på vilken demokratin bygger uppgiven.

I slutet av sitt arbete analyserar Popper, under kritik av moderna sociologer och historiker av Karl Mannheims och Toynbees typ, en rad problem som han tidigare berört, men icke systematiskt behandlat: läran om ideologiernas sociala förankring, antiintellektualismen, föreställningen om en mening i historien. Ett försök att sammanfatta hans framställning, som i sin grundlighet och sin strävan att förstå motståndarna blir utomordentligt nyanterad, skulle leda till alltför stor schematisering. Dessa rader har endast velat fästa uppmärksamheten på ett storverk inom den politiska idéhistorien.

Herbert Tingsten

D.N.

23/8 1947

Socialdemokratins två perspektiv

Den svenska socialdemokratin arbetar, liksom den marxistiska ideologi som ännu påverkar den, med två skilda perspektiv. Det ena går ut på reformpolitik inom det nuvarande, av privat drift inom större delen av produktionen präglade samhällets ram. Det andra siktar på vad man förr brukade kalla en social revolution — en genomgripande omorganisation, som i första hand innebär en omfattande socialisering. I mera speciella frågor framträder samma dubbelbottnade politik, markerad genom skilda argumentationslinjer i den offentliga debatten.

Ett typiskt exempel är statsrådet Wigforss uttalanden i skattefrågan vid olika tillfällen. Då den stora socialdemokratiska motionen om bl. a. skärpt arvsskatt framfördes vid 1928 års riksdag hävdade hr Wigforss i debatterna att förslaget icke, såsom dess motståndare ansåg, innebar några fravor för näringslivet. Men i agitationen utanför riksdagen beledsagade han skattemotionen med en motivering av helt annan art. Det gällde att uppnå en utjämning, vars slutliga resultat skulle bli nära nog fullständig ekonomisk jämlikhet. "Fattigdomen fördras med jämnom när den delas av alla", är det mest kända uttrycket för denna tankegång. Vad skulle man tro: ansåg den socialdemokratiska ledaren sitt förslag vara enbart en lämplig väg att skapa nya inkomster för staten, eller betraktade han det som inledningen till en social omvälvning?

Under vårens skattedebatt har en liknande situation förelegat, ehuru hr Wigforss uppenbarligen bemödat sig om större försiktighet i uttrycksättet. Ett ledmotiv i finansministerns anföranden under skattefrågans slutliga riksdagsbehandling var att det enskilda näringslivet och dess ägare utan svårigheter skulle bära de nya bördorna; det sades till och med att de höjda skatterna kunde verka stimulerande. Men tillika erinrade hr Wigforss om uttalanden av Alfred Nobel, enligt vilka större arv över huvud icke borde komma i fråga. Genom detta och andra inlägg infördes ett nytt moment i diskussionen: den hårda beskattningen antydes vara berättigad såsom en form av socialisering.

Denna glidning mellan olika motivkretsar försvarar en saklig debatt. Då ett förslags, t. ex. skatteförslagets, motståndare påstår att det i praktiken leder till socialisering svaras att denna uppfattning är oriktig: förslaget är motiverat av helt andra skäl. Men då dessa skäl kritiserar faller man, särskilt i agitationen utanför riksdagen, tillbaka på mera radikala argument: med iver och belåtenhet betonas att det gäller att komma åt de förmögna — i dylika sammanhang gärna betecknade som profitörer och utsgare. Det ena perspektivet anläggs omväxlande med det andra, trots att, om påståendet att ingen socialisering eftersträvas är ärligt, det större och mera radikala perspektivet icke rimligen borde framföras.

I första rummet är det likväl här icke fråga om argumentationslinjer i en debatt. Den egentliga svårigheten

ligger däri att själva det politiska handlandet framstår som dubbelbottnat. Är ett skatteförslag avsett att blott — liksom icke-socialistiska förslag i samma riktning — tillgodose de syften som mera direkt och öppet förkunnas, eller siktar det vida längre? Är en ny statlig reglering tillkommen blott med tanke på den aktuella situationens fordringar, eller syftar den till att öka statsledningens makt och föra den totala planhushållningen ett stycke närmare? Då man med tanke på socialdemokratins program och ideologi måste utgå från att det sistnämnda, större motivet ständigt är verksamt, blir det naturligt för socialiseringsprincipens motståndare att bakom det i första hand anförda motivet spärra mera djupt liggande, men i varje särskilt fall icke eller i varje fall icke med klarhet redovisade motiv. Och det blir nödvändigt att bekämpa förslagen även genom kritik av de allmänna grundsatser om socialisering som av socialdemokratin medvetet hålles i bakgrunden.

För näringslivet blir i längden detta labila läge utomordentligt farligt. Den ofrånkomliga osäkerheten ökas med det extra mått av osäkerhet som ovissheten om statsledningens avsikter innebär. Man vet icke huruvida det härskande partiet i varje reform blott ser en utgångspunkt för nya, vida mer genomgripande, i total socialisering utmynnande reformer. Denna oklara och svävande regim oroar och försvarar den nuvarande ordningen genom sitt hot, utan att vinna de mål dess egen åskådning uppställer.